

SOCIALDEMOKRATIENS FRAMTID

DET svenska partilivet har, såsom alltför väl är bekant, under det sista halvsekleth haft en ganska enhetlig utvecklingstendens. Socialdemokraternas oavbrutna frammarsch har varit trenden, som möjligen bromsades upp något vid årets kommunalval men som annars alltsedan Brantings debut verkat med ett slags naturkrafts styrka. Tvåkamarsystemet har faktiskt, tvärsenot ritningarna vid representationsreformen, förankrats på ett stånd och dess överväldigande maktställning. Den gamla balansen mellan parti-riktningar eller samhällsgrupper har rubbats. Ingenting har så befäst tron på socialdemokratiens permanenta makt som väljarnas orubbliga förtroende till partiet, oberoende av programmets för-tolkade innehåll eller förändrade tillämpning. Det har skapat den föreställning att ståndsvälsidén är starkare än alla andra faktorer, att partiernas framtid med andra ord astrologiskt kan utläsas i valstatistikens yrkesgrupperingar med dess stora övervikt för den s. k. socialgrupp 3. Och hur livligt det politiska intresset under senare år än blivit bland de borgerliga, har denna deterministiskt färgade tro på omöjligheten att nämnvärt påverka valutslaget alstrat känslor antingen av resignation eller av desperation, redan det en kraftförlust eller en irritationskälla för vårt folkstyre.

Ges det skäl för denna tro på en förutbestämd maktställning för socialdemokratien under överskådlig tid framåt, d. v. s. under de allra närmaste årtiondena? Frågan kan synas ganska meningslös i allmänhet, eftersom politiken med dess många irrationella och personliga moment knappast lämpar sig för prognoser och Europas blivande struktur ännu är hölj-d i töcken. Det må likväl vara tillåtligt att peka på vissa faktorer, delvis nya och uppkomna under kriget, som kunna påverka vår politiska uppdelning.

Utgångspunkten för varje resonemang är givetvis, att vårt land och vårt folk självt får gestalta sitt öde utan utrikespolitiskt tryck och att det politiska livet även framgent kommer att flyta i våra gamla demokratiska strömfåror. En annan utgångspunkt är att mot varandra som hittills stå två principiellt artskilda politiska åskådningar, en socialistisk och en borgerlig — deras sönderdelning på olika partier och dessas eventuellt nya namn i framtiden må sedan lämnas därefter. Visserligen stå dessa åskådningar inte

längre så oförmedlat mot varandra som förr. Men så sent som vid årets val accentuerades principmotsättningarna på det ekonomiska området starkare än på länge; och kvar står under alla förhållanden striden om jämvikten, d. v. s. om minoritetens anspråk på att inte vara predestinerad till ständigt beroende av majoritetens goda vilja och minoritetens chans att själv kunna bli majoritet i enlighet med ursprungliga begrepp om växelspelet i den demokratiska parlamentarismens stater. En tredje förutsättning är att medborgarna verkligen få rösta fritt, utan något faktiskt tvång från yrkesbröder och organisationer i flagrantaste strid mot den folkfrihet, som vi just nu prisa som vår säkraste sköld.

Först må sägas, att partiorganisatoriska eller konstitutionella förändringar nog kunna lämnas ur räkningen vid denna prognos. Tanken att sammanslå de tre borgerliga partierna till ett, om nu detta överhuvud är möjligt, skulle för ögonblicket och innan någon sammandrivande fråga skymtat sannolikt ej leda till en ökning av deras röstetal och mandatsiffror utöver vad de kunna vinna genom den s. k. tekniska samverkan; de tre partierna avspeglar f. n. otvivelaktigt olika meningar och mentaliteter av ingrodd karaktär, och en fusion skulle troligen repellera flere än den skulle attrahera. (En annan sak är att behovet av ett närmare samarbete, en effektivare form för en arbetsgemenskap i särskilda viktiga frågor snart kan uppstå.) Tanken att vinna något genom att ändra valsystemet och övergå till majoritetsval måste, åtminstone på kort sikt, bedömas på samma sätt. Majoritetsval äro nämligen inte ett medel att topphugga en majoritet, inte något Procustesrecept för att göra de stora partierna små och de små stora, utan de äro ett valsätt, som förstörar majoriteten och förminskar minoriteten och därför i ett par länder också medvetet införts just för att tillyxas en parlamentsmajoritet. Majoritetsval kunna visserligen anordnas på olika sätt, som öka eller minska det största partiets favörer, men om t. ex. den engelska valmetoden med relativ majoritet i enmanskretsar skulle ha tillämpats i Sverige år 1936 — det sista inte krigsdämpade andrakammarvalet — skulle socialdemokraterna, hur kretsarna än reglerats, ha fått mer än 200 mandat av de 230, såsom redan en grov beräkning ger vid handen. Tanken att vinna den önskligt politiska balansen genom en förstakammarreform kan i nuvarande läge föras utanför det politiskt möjligas ram; socialdemokraterna med sin dubbla vetorätt sakna helt visst allt intresse att dekapitera sig själva, och på borgerligt håll felas både ett samlande program och en samlad vilja i överhusfrågan.

Så länge Sveriges industrialisering fortsätter skulle det kunna synas sannolikt, att ett så klassbundet parti som socialdemokraterna blott skulle profitera därav. Det troliga är emellertid att överföringen av arbetskraft från jordbruk till industri ej medför någon större politisk förskjutning; åtminstone f. n. är partikulören före och efter överflyttningen nog i regel en och densamma. Där- emot kan man peka på vissa osäkra grupper bland dem, som inte minst under det sista årtiondet med sina röster avgörande bidragit till partiets framryckning. Sålunda enrullade sig tjänstemännen särskilt efter Kreugerkraschen i stora skaror i socialdemokratien. Det kan emellertid vara tvivelaktigt, om tjänstemannagrupperna äro sinnade att binda sig vid något visst parti. Det är inte säkert att deras gemenskap med arbetarna såsom anställda är starkare än den individualism, som kännetecknar just medelklassen och som i hög grad även präglat målen för deras organisationsarbete. Om tjänstemannarörelsen också bygger på kollektivisering, så är den dock en fiende till den nivellering, som avsiktligt eller oavsiktligt karakteriserar kroppsarbetarnas fackliga strävanden. Årets val måste i flera städer tolkas som att tjänstemännen återtagit sin gamla roll som den friaste och mest »nomadiserande» delen av väljarkåren. Även framför de jordbruksanställdas socialistiska pålitlighet kan ett visst frågetecken sättas. Verkningarna av det livliga föreningsarbetet bland jordbruksungdomen kunde nog redan i år här och där utläsas i bondeförbundets röstvinster. Psykologiskt låge det inte något förvånande i om åtminstone yngre lantarbetare ej betraktade sig som »proletärer» utan som blivande jordbrukare, så mycket hellre som lantarbetarna på sistone avsevärt kunnat höja sin standard och därmed sin yrkessjälvkänsla. Att socialdemokratien dessutom i överraskande ringa grad trots makten lyckats locka till sig akademiker har tidigare påvisats (Svensk Tidskrift, häfte 8). Ätminstone de bägge förra skikten inta en kvantitativ nyckelställning i elektoratet.

Även andra yrkesfaktorer kunna rubba den hittillsvarande klassbetonde partistabiliteten. Den kan sålunda tänkas, att den yrkesutbildning, som man numer allmänt eftersträvar, kan differentiera arbetarklassen mer än hittills och vid sidan av de löpande bandens folk skapa en kår av högt kvalificerade specialarbetare, som oberoende av medlemskap i fackföreningar de facto kommer att immatrikuleras i den sociala medelklassen och dela dess böjelse för politisk självständighet.

Av stor vikt kan bli att många av nutidens brännande frågor

inte sönderdela opinionen efter de gamla partipolitiska gränslinjerna. Typiska exempel härpå äro frågorna om dyrortsgraderingen och landsbygdens byggnation. Här går vattudelaren inte mellan partierna utan genom vissa av dem. Enahanda gällde t. ex. under s. k. trafikplanen vid 1936 års riksdag och kan tänkas gälla många andra av efterkrigstiden produktions- och anpassningproblem. Redan nu är det tydligt att motsättningarna landsbygd—stad och Norrland—det övriga Sverige skärpts. Ju mer ansträngt vårt finansiella läge blir och ju svårare majoritetspartiet just därför får att hålla leden samlade genom sociala reformer, desto större vikt kunna tilläggas interna intresseslitningar.

Vid sidan av sådana materiella motsättningar kunna mera emotionella frågor aktualiseras. Försvarsfrågan kan efter kriget återigen bli ett splittringsämnade inom partiet; utan att vilja utså någon misstro till hållfastheten i den nuvarande försvarspolitikerna är det nog att hänvisa till de många skeptiska uttalandena i debatterna kring upprustningen ej blott från socialdemokrater utan även från enstaka folkpartister, till vilka f. statsminister Ekman nyligen sällat sig genom uttalanden i Katrineholms-Kuriren. Även den nordiska frågan är ett stort frågetecken för framtiden; kan man överhuvud dra någon kontenta ur dagsläget, tycks bland socialdemokraterna ännu blott ett litet fåtal mer eller mindre akademiska medlemmar vilja binda sig för en mera positiv politik. Även i befolkningsfrågan, som efter krisen helt visst tvingar sig fram i allra första planet, synas socialdemokraterna föga lättentusiastmerade. Även härvidlag råder det en mentalitetsskillnad mellan dessa akademiker och den stora, mera skeptiskt inställda massan, Anmärkningsvärt var att frågan ej med ett ord berördes i partiets valuppöpp i år. I alla dessa tre dominerande frågor *kunna* stora »sättningar» ske bland väljarna.

Men även i en sådan socialdemokratisk hjärtefråga som statens förhållande till näringslivet tycks enigheten alls inte garanterad. Om graden av allvar kring de kanoniserade socialiseringsplanerna vet man föga. Den socialdemokratiska ungdomen bär i våra dagar alltför oprofilerade drag för att någon hypotes skall kunna grundas på deras deltagande i programdebatten härom. Om planhushållningsidéerna står det redan skarp strid inom partiet, sedan Kooperativa förbundet gjort sig till den ekonomiska frihetens ivrigaste förespråkare. Är det verkligen troligt, att arbetarna själva, vilka genom organisationernas studie- och publikationsverksamhet bemödat sig om att söka förstå de ekonomiska sammanhangen,

allmänt äro beredda att frångå det säkra i den hittillsvarande produktionsordningen för att kasta sig i armarna på teoretiker?

Man skulle kunna fortsätta och fråga. Är inte det socialdemokratiska partiet kulturpolitiskt redan delat på en mera gammaldags kulturkonservativ och en mera kulturfrontsbetonad grupp, mellan vilka de andliga eningsbanden inte äro många? Och hur kan det gå, om det framträdde ett starkt parti till vänster om socialdemokraterna, vars uppkomst då skulle gynnas av missnöje med det hämmande finansiella trycket? Skulle inte detta parti radikaliserat även socialdemokratien, precis som det stora vänster-socialistiska partiet vid förra världskrigets slut tillfälligtvis föranledde socialdemokraterna att lägga sin kurs flera streck åt vänster? Men skulle inte detta i sin tur verka avkylande och bortstötande på många »förborgerligade» inom det stora partiet?

Det är visserligen inte något nytt att remnor varit tillfinnandes inom socialdemokratien. Schismatiska riktningar ha alltid funnits där. Och likväl har partimaskinen fungerat gnisselfritt och effektivt så fort valmönstring hållits. Men summerar man i dag ihop, måste slutsatsen bli att de splittrande frågorna, det brännbara stoffet eller de explosiva ämnena ökat i antal och förtätats på sistone, inte minst därför att 30-talets välstånd med dess rika möjligheter till sociala reformer ej kan väntas tillbaka efter kriget. Mänskligt att döma måste allt detta nöta på sammanhållningen, i synnerhet så länge partiet sitter inne med majoriteten och makten. Mycket i partiprogrammet har överlevt sig självt. I årets val tände det tydligen inte de ungas sinnen, i så fall redan det ett omen. Även om partiet vidhåller sina radikala och ekonomiska reformkrav, graviterar i övrigt dess ställning hän mot att bli det faktiskt konservativa eller åtminstone konserverande partiet, med alla de föga avundsvärda risker som denna ställning för med sig.

Den borgerliga politiken bör därför trots alla upprepade valnederlag kunna drivas inte i resignationens utan i viss optimismens tecken. Dess viktigaste hävstång blir givetvis i längden dock ej socialdemokratiens förmodade besvärligheter utan den egna förmågan att forma ett aktivt, socialt vidsynt, framtidsbärigt nationellt program. Och dess mål kan aldrig bli att utestänga vår stora och förnämliga kroppsarbetarstam från makten utan i stället att bana väg för alla gruppers meddelaktighet och medansvar.

Elis Håstad.